

Три нагороди, одна смерть

З останніх тижнів вибираємо чотири літературні події: нагороду Нобля, найвидатнішу щорічну французьку премію „Гонкурів“, польську державну нагороду і смерть Поля Бурже.

НАГОРОДА НОБЛЯ.

„Нобля“ цього року не призначили. Чи бракувало великих письменників в Європі? Преса принесла вістки з авторитетних джерел, що журі від літературної нагороди було дуже невдоволене атмосферою, яку створили деякі „впливові кола“. Коли вірити спліткам, промахнулись тут прихильники французького кандидата Роні (старшого). Найповажнішим французьким кандидатом був Поль Валері, якого вплив на європейську творчість — глибокий, далекосяжний. Тимчасом нашілись у Франції інші поважні установи, що підтримували голову „Академії Гонкурів“. Комітет Нобля не вибирає ніколи між двома кандидатами одної країни чи держави. А що часто бере він за підставу вибору саме — націю, то коли рішив цього року призначити нагороду французів — опинився у прикрому становищі. „Сваритесья? Не дістане ніодин!“

Із представниками інших народів не була легка справа. Згадували фінляндського поета Сіляппо. Здається досі навіть не переклали його поезії на якусь європейську мову. А тут і взаємини шведів із фінляндцями не зовсім вільні від політичних настроїв.

Москалі із Сопітів відпали автоматично; емігрантські дістали недавно Буніна. Англія? У коротких відступах

немає за собою офіційної підтримки. Чехи і мадари, що досі не дістали нагороди, не мають „певного“ кандидата. Мадари мають тільки першорядних талановитих драматургів, чехи чомусь не зважуються ставити Карла Чапека.

Жозеф Пере.

ПОВІСТЬ ПРО ТОРЕАДОРА.

Joseph Peyré: „Sang et lumières“ Ed. Grasset.

Академія Гонкурів счиняє щороку шум своїм вибором — без огляду на те, чи він удатний. Вона хоче боронити своєї традиції „бути незалежною“ — на злість Французькій Академії, що воліє бути залежною від традиції. Не знаємо, як підготовляються до премії „Гонкурівці“ — чи самі читають твори кандидатів чи йдуть за голосом критиків, до яких мають довіря. Все-ж тільки раз на 5 літ удається їм нагородити твір понад пересічний рівень французьких повістей, яких виходить кілька щодня.

Цьогорічний лавреат Жозеф Пере має за собою п'ять повістей і дві нагороди, одну досить відому „Рене-санс“. Має літ 40, живе постійно в Мадриді. Нагороджена повість „Кров і Світла“ змальовує життя тореадора. Маємо перед собою невдачника Рікардо, що повинен би після ран у різних боях, задовольнитись колишньою славою і змінити професію. Але різні аранжери боїв, приятелі і вороги, що заробляють при тореадорії величезні гроші, підтримують у ньому віру, що він зможе вернутись до давньої слави та майна. Велику роль в його рішенні відіграє жінка, яку він кохає — пуста, себелюба, „коштовна“. Велике місце у книжці займає опис сучасного Мадриду та атмосфери поза кулісами, де підготовляють

„бої биків“. Психологічна аналіза характерів і типів краще зроблена, ніж уся інтрига — до речі слаба, не така цікава, щоб підтримувала увагу читача.

Повість Пере стоїть вище від повісти Монтерляна на ту саму тему „Les Bestiaires“ але відома повість з 1908 р. Бляска Ібанеса „Кров та арена“ — цікавіша, природніша, краще скомпонована.

НАЛКОВСЬКА — ЛАВРЕАТКА ДЕРЖАВНОЇ НАГОРОДИ.

Zofja Nałkowska: „Granica“. Powieść. Nakł. Gebethnera i Wolffa.

Польську державну нагороду за 1935 р. дістала Софія Налковська. Після Ілаковичівної та Домбровської — третя з черги жінка дістає це відзначення. Мужчини, які рішають у такій справі, дають доказ великої „талантності“.

У цьогорічній нагороді дивує нас те, що вибір упав на члена Академії. Члени Академії — державної установи, що сама розділяє всякі літературні премії та почеси, повинні б стояти поза гуртом кандидатів. А тут між цьогорічними кандидатами на державну нагороду бачили ми ще інших членів Академії Польської Літератури, товаришів Налковської. Члени ці, правда, не дістають постійної платні і мусять приватно заробляти пером, хоч мають на своїх плечах такі обов'язки як перечитування рукописів на конкурси. Одно ненормальне явище тягне за собою друге.

Поль Бурже.

Софія Налковська видала цього року більшу повість і твір цей мусів заважити на її кандидатурі.

„Межа“ оповідає про життя молодого талановитого чоловіка, що кінчить трагічно „коротку і гарну кар'єру“ через випадкову знайомість з бідною дівчиною, яка в ньому закохується. Перипетії цього кохання і другого, що веде до подружжя Зенона Зембевича, не мають рис небувалої історії, ні романтичної, ні сенсаційної. Після

„Історії одного гріха“ Жеромського настроєної на високий патетичний тон з домішкою криміналістики, маємо історію одного гріха якомога буденну з буденною обстановкою. Зембевич не відчуває своєї провини так сильно як герой Толстого „Відродження“ і хотів би сплатити свій обов'язок матеріальною жертвою. Його трагічний кінець можемо розуміти як кару або як непорозуміння — як один із сліпих випадків життя; щодо цього авторка залишає нам свободний вибір. У грі життєвих пристрастей, яким піддаємось треба знати межу, до якої вільно йти, відчувати її чи передбачувати.

Поза історією головних дієвих осіб, що мучаться коханням, у коротких хвилинах зазнаючи його насолоди, маємо глибоку аналізу душі жінок, що старіються. Саме ці місця в повісті — найкращі, найбільше передумані. Хвилинами маємо вражіння, що в цьому напрямку поведе авторка все оповідання. З погляду композиції повість виграла б на силі, якби деякі розділи з описами сконів другорядних осіб, виділити з неї.

Не можемо уявити собі такої повісти в нас, у Галичині. Счинився би гам: як можна так брутально торкатись „таких“ питань! А вже щодо репрезентативної нагороди — де-де!

СМЕРТЬ ПОЛЯ БУРЖЕ.

Помер один із сепіорів французької повісти, що памятає ще розквіт школи Золі.

Поль Бурже, що вмер у 84 р. життя — прегарний зразок життя і працездатності французів. До останньої хвилини писав. На кілька літ перед смертю сказав при якійсь нагоді, що коли після смерті колись викопають його кістяк, то найдуть ще сліди чорнила на пальцях. Отже не мав машинки ні машиністки. Писав старим способом — рукою. 41 літ сидів як „безсмертний“ в Академії. Приблизно від того часу перейшов сильну еволюцію в напрямку „традиціоналізму“. Без ніяких заяв, без зміни політичної чи релігійної вивіски. Почав піддавати аналізу головні прояви еротичного та родинного життя з думкою про те, чи вони не захитують основами французької рідні та суспільності.

Психологічна аналіза це була та вісь, довкола якої кружляла його уява. Та найсильніші речі дав у першій своїй, молодій добі. Його „Учень“ — досі залишився документом цілого покоління, що хотіло поєднати віру з наукою. Його два томи „Нарисів із сучасної психології“ — прегарні зразки літературної критики. Вперше оцінив величину Стендаля, який мусів чекати, як сам Стендаль випрокував собі — 100 літ на читачів, щоб його зрозуміли як слід. Бурже перший відкрив французам деякі сторінки російської душі на прикладі Тургенева.

Залишив більш 100 томів, здебільше повістей. Не виходив поза світ, який знав: забезпечених людей з майном, становим, тих, що мають „сальони“ і рідко коли журяться боротьбою за хліб насущний. Зате прикладав до їх смокінгів, фраків та англезів, суконо шитих за останньою модою — побільшальне шкло лікаря та сповідника. Зупинявся на гріхах проти індивідуальної та суспільної мора-

Софія Налковська.

дістали нагороду Шов і Голсверті. Із старших залишався би хіба Велс, що в останніх роках звернувся більше до великих „оглядових“ студій. Німці не мають кандидатів — тільки середні величини, ніодного на європейську міру. Італія могла б безуспішно ставити давно пережитого Анунція і при сучасному режимі не поставила б ніодного з двох, що заслуговували б на таку нагороду: Бенедетта Кроче і Феррера. Подібна ситуація в Іспанії. Єдиний незаперечний кандидат Унамуну,

лі і ставив діагнозу. Від першої сторінки мав перед собою тезу. Але знав загальні правила композиції повісти і своїх читачів. Тезу затирав цікавою фабулою, — старався не зупинятись занадто довго на міркуваннях, що посередньо передавали його думки, — тягнув нитку інтриги так, щоб аж на кінці якомога дискретно вийшов „сенса моральний“.

Боронив Бурже у своїх повістях релігії, що йде у парі з наукою і виступав завзято проти спадщини ідей великої революції — демократичного ладу. Як рояліст і католик доказував необхідність вернутись до давньої традиції. З усім тим вибирав на теми своїх повістей найчастіше любовні історії. Навіть критики, що боронять тих самих загальних поглядів, що Бурже, признають згідно велику невдачу його спроб, як повістяра там, де він хотів „доказувати“. Бурже з другого кінця почав ту саму безнадійну роботу, що колись Золя, уявляючи собі, що психологічні студії в повісті це лабораторія з фізичними демонстраціями. Найкраща з „останніх“ повістей Бурже, в якій горить іще полум'я уяви це „Демон з півдня“ із 1914 р. Наші католицькі письменники могли б навчитись від нього сміливості братись за проблеми, яких ніхто з нас не може оминати, як довго душа зв'язана з грішним тілом.